ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIEGBERT ALBER

της 18ης Μαΐου 1999 *

Α — Εισαγωγή

1. Η παρούσα προδικαστική διαδικασία που κινήθηκε με πρωτοβουλία του Tribunal du travail de Mons (Βέλγιο) αφορά, στο πλαίσιο του υπολογισμού βάσει του βελγικού συστήματος της συντάξεως γήρατος ενός μισθωτού, την ερμηνεία του άρθρου 46β, παράγραφος 2, μαζί με το άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας [1].

2. Ο προσφεύγων της κύριας δίκης (στο εξής: προσφεύγων) λαμβάνει γερμανική σύνταξη βάσει περιόδων απασχολήσεως μεταξύ του 1938 και του 1945. Αφότου ο αρμόδιος γερμανικός φορέας αναγνώρισε δικαίωμα λήψεως γερμανικής συντάξεως, ο βελγικός φορέας υπολόγισε εκ νέου τη βελγική σύνταξη.

3. Η σχετική βελγική ρύθμιση [2] περιέχει το αποκαλούμενο τεκμήριο «των ετών του πολέμου» κατά το οποίο «ο μισθωτός ο οποίος άσκησε δραστηριότητα υπό την ιδιότητα αυτή κατά την περίοδο μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 1938 και 31ης Δεκεμβρίου 1944 τεκμαίρεται ότι συνέχισε την εν λόγω δραστηριότητα μισθωτού υπό τις ίδιες συνθήκες διάρκειας καθ' όλη την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας κατά την οποία έπαυσε η απασχόλησή του και της 31ης Δεκεμβρίου 1945» [3]. Το τεκμήριο αυτό ανατρέπεται μόνο για τις περιόδους απασχολήσεως για τις οποίες ο ενδιαφερόμενος δύναται να λάβει σύνταξη βάσει άλλου βελγικού συστήματος, εξαιρουμένου του συστήματος των ανεξαρτήτων επαγγελματιών, ή συστήματος της αλλοδαπής [4].

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Παγιωμένη μορφή του κανονισμού αυτού στην ΕΕ 1992, C 325, σ. 1.

2 — Βλ. το άρθρο 32, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 (*Moniteur belge* της 16ης Ιανουαρίου 1968).

3 — Απόφαση περί παραπομπής, σ. 3.

4 — Τα σχετικά χωρία της επίμαχης διατάξεως είναι τα εξής:

«(...)
Le travailleur salarié qui a exercé en cette qualité une activité au cours de la période comprise entre le 1er janvier 1938 et le 31 décembre 1944 est censé avoir continué cette activité de travailleur salarié dans les mêmes conditions de durée pendant toute la période se situant entre la date à laquelle son occupation a pris fin et le 31 décembre 1945.
(...)
Cette présomption n'est renversée que pour les périodes d'occupation pour lesquelles l'intéressé peut prétendre une pension en vertu d'un autre régime belge, à l'exclusion de celui des travailleurs indépendants, ou d'un régime d'un pays étranger.
(...)»

Η διάταξη αυτή καταργήθηκε από το βασιλικό διάταγμα της 4ης Δεκεμβρίου 1990, αλλά το άρθρο του 50 ορίζει ότι εξακολουθεί να έχει εφαρμογή για τις συντάξεις που άρχισαν να καταβάλλονται πριν από την 1η Ιανουαρίου 1991 (*Moniteur belge* της 20ής Δεκεμβρίου 1990).

4. Η παρούσα διαδικασία κινήθηκε στο πλαίσιο της εξής διαφοράς: ο προσφεύγων ζητεί να αναγνωριστούν τα έτη 1943 και 1944 ως περίοδος που λαμβάνεται υπόψη για τον υπολογισμό των δικαιωμάτων βελγικής συντάξεως βάσει μισθωτής δραστηριότητας. Ο καθού της κύριας δίκης, ο φορέας Office national des pensions (στο εξής: καθού), θεωρεί ότι το προβλεπόμενο από το άρθρο 32, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος τεκμήριο συνήθους δραστηριότητας κατά την επίμαχη περίοδο έχει ανατραπεί λόγω του ότι ο προσφεύγων λαμβάνει για την περίοδο αυτή σύνταξη από φορέα της αλλοδαπής.

5. Υπέρ του προσφεύγοντος, ο οποίος γεννήθηκε στις 18 Ιουνίου 1922, αναγνωρίστηκε, με απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1986 που άρχισε να ισχύει την 1η Ιουλίου 1986, βελγική σύνταξη λόγω συμπληρώσεως συνταξίμου χρόνου, η οποία χορηγείτο από το σύστημα των μισθωτών και βασιζόταν σε αντιπροσωπευτικό της σταδιοδρομίας κλάσμα 6/45 για τα έτη 1941 έως 1946. Εν προκειμένω, το νόμιμο τεκμήριο του άρθρου 32, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 έπαιξε ρόλο για τα έτη 1943 έως 1945.

6. Ωστόσο, αναγνωρίστηκε ότι ο προσφεύγων είχε εκτοπιστεί για υποχρεωτική εργασία κατά την περίοδο από τις 29 Μαρτίου 1943 μέχρι τις 30 Απριλίου 1945, περίοδο κατά την οποία αναγκάστηκε να εργαστεί στο Luckenwalde, στο έδαφος αυτού που επρόκειτο να γίνει η — πλέον πρώην — Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΛΔΓ). Δεδομένου ότι, σε τέτοιες περιπτώσεις, η πρώην ΛΔΓ δεν χορηγούσε σύνταξη, δεν υποβλήθηκε αίτηση συνταξιοδοτήσεως.

7. Μετά την επανένωση της Γερμανίας το 1990, ο προσφεύγων ζήτησε, στις 4 Μαΐου 1994, γερμανική σύνταξη. Ο αρμόδιος γερμανικός φορέας, ο Landesversicherungsanstalt Rheinprovinz, του αναγνώρισε, με απόφαση της 6ης Ιουλίου 1995, το δικαίωμα να λαμβάνει ετησίως από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας το ποσό των 465,12 γερμανικών μάρκων για την περίοδο από τις 29 Μαρτίου 1943 μέχρι τις 30 Απριλίου 1945.

8. Η από τον αρμόδιο γερμανικό φορέα αναγνώριση δικαιώματος προς παροχή οδήγησε τον βελγικό φορέα να υπολογίσει εκ νέου τη σύνταξη. Με απόφαση της 31ης Ιουλίου 1995 η οποία άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1992, ο βελγικός φορέας αναγνώρισε συνταξιοδοτικό δικαίωμα για τα έτη 1941, 1942, 1945 και 1946 [5].

9. Στο πλαίσιο της επιβαλλόμενης, στο κοινοτικό δίκαιο, από το άρθρο 46 του κανονισμού 1408/71 εκκαθαρίσεως των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, αποδείχθηκε ότι το άθροισμα των δύο λαμβανομένων συντάξεων (4/45 συν 2/45) είναι κατώτερο του ποσού που εγγυάται η βελγική σύνταξη για τα ίδια έτη (6/45), οπότε ο προσφεύγων έλαβε

5 — Το έτος 1946 αναγνωρίστηκε λόγω της στρατιωτικής θητείας κατά την περίοδο αυτή.

συμπλήρωμα συντάξεως μέχρι το θεωρητικό ποσό της βελγικής συντάξεως.

Αν δεν τασσόταν η προϋπόθεση αυτή, θα χορηγούνταν δύο συντάξεις για μία μόνο καταβολή εισφορών ή για τα ίδια χρόνια. Δεν πρόκειται για σώρευση, αλλά για πλασματική προσθήκη περιόδων ασφαλίσεως.

10. Στις 30 Ιανουαρίου 1996 ο προσφεύγων ζήτησε βάσει του κανονισμού 1408/71, όπως έχει υπό τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 [6], να υπολογιστεί εκ νέου η σύνταξη λόγω συμπληρώσεως συνταξίμου χρόνου.

11. Επί της αιτήσεως αυτής ελήφθη η προσβαλλόμενη απόφαση, η οποία κοινοποιήθηκε στον προσφεύγοντα στις 16 Απριλίου 1996 και με την οποία ο καθού αρνείται να συνεχίσει να λαμβάνει υπόψη το τεκμήριο των ετών του πολέμου για τα έτη 1943 και 1944. Ο προσφεύγων κατέφυγε στη δικαιοσύνη για να αμφισβητήσει την απόφαση αυτή.

13. Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει στη συνέχεια ότι οι καταβολές από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προς τον προσφεύγοντα δεν αποτελούν αποζημίωση λόγω της εκτοπίσεώς του για υποχρεωτική εργασία αλλά, αντιθέτως, σύνταξη λόγω παροχών στις οποίες ο προσφεύγων προέβη εντός της Γερμανίας.

12. Το αιτούν δικαστήριο είναι πεπεισμένο για την ορθότητα της αναλύσεως αυτής. Στο σημείο αυτό, επαναλαμβάνει την άποψη του μετέχοντος στην κύρια δίκη «auditeur» (ο οποίος εκπροσωπεί το δημόσιο συμφέρον): κατά τον «auditeur», το νόμιμο τεκμήριο λαμβάνεται υπόψη μόνον όταν δεν υπήρξαν πραγματικές καταβολές εισφορών που από μόνες τους γεννούν ή συντελούν στη γένεση συνταξιοδοτικού δικαιώματος για την ίδια περίοδο. Πρόκειται για κανόνα γενέσεως δικαιώματος, για προϋπόθεση χορηγήσεως δικαιώματος και όχι για κανόνα σωρεύσεως.

14. Όσον αφορά τον προβλεπόμενο από το κοινοτικό δίκαιο υπολογισμό της συντάξεως που οφείλει στον προσφεύγοντα το βελγικό σύστημα, το αιτούν δικαστήριο από τώρα δέχεται εν μέρει την προσφυγή. Όμως, πριν εκδώσει οριστική απόφαση, επιθυμεί να διευκρινιστεί από το Δικαστήριο το ζήτημα αν η διάταξη περί ανατροπής του τεκμηρίου των ετών του πολέμου από περίοδο ασφαλίσεως σε άλλη χώρα, για την οποία περίοδο όντως καταβάλλεται σύνταξη, αποτελεί απαγορεύουσα τη σώρευση ρήτρα υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71, όπως έχει υπό τον κανονισμό 1248/92, ρήτρα η οποία, κατά τον υπολογισμό μιας συντάξεως βάσει μόνο των διατάξεων που πρέπει να ληφθούν

6 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992, για την τροποποίηση του κανονισμού 1408/71 καθώς και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 (ΕΕ L 136, σ. 7)· ο κανονισμός αυτός είναι ενσωματωμένος στην παγιωμένη έκδοση του κανονισμού 1408/71 στην ΕΕ C 325 της 10ης Δεκεμβρίου 1992.

υπόψη από τον αρμόδιο φορέα [7], δεν μπορεί να εφαρμοστεί [8].

15. Το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει ως εξής τα ερωτήματα που υπέβαλε με την αίτησή του για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως:

«Υποχρεώνουν οι νέες διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) 1248/92 το Βέλγιο να αναγνωρίσει στον δικαιούχο το δικαίωμα να λάβει σύνταξη λόγω συμπληρώσεως συνταξίμου χρόνου υπολογιζόμενη με βάση σταδιοδρομία καλύπτουσα εν μέρει τα έτη κατά τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη τεκμαιρόμενες ή πλασματικές παροχές — εκτός αν ο ενδιαφερόμενος δύναται να ζητήσει για τις εν λόγω περιόδους απασχολήσεως σύνταξη βάσει συστήματος της αλλοδαπής (αρχή του νομίμου τεκμηρίου των ετών του πολέμου, όπως καθιερώθηκε από το άρθρο 32, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 περί γενικής ρυθμίσεως του συστήματος των συντάξεων λόγω συμπληρώσεως συνταξίμου χρόνου μισθωτής εργασίας και των συντάξεων επιζώντων μισθωτού προ της καταργήσεώς του από το βασιλικό διάταγμα της 4ης Δεκεμβρίου 1990, που όμως εξακολουθεί να εφαρμόζεται για τις συντάξεις μισθωτών που καταβλήθηκαν για πρώτη φορά πριν από την 1η Ιανουαρίου 1991) ακριβώς όταν έχει αναγνωριστεί υπέρ του ενδιαφερομένου το ευεργέτημα λήψεως συντάξεως με επιβάρυνση της Γερμανίας βάσει πραγματικών παροχών που αντιστοιχούν στις τεκμαιρόμενες ή πλασματικές παροχές που λαμβάνονται υπόψη βάσει της βελγικής νομοθεσίας;

Με άλλα λόγια, τίθεται το ερώτημα αν οι νέες διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) 1248/92 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι επιτρέπουν τη σώρευση, χωρίς μείωση, αναστολή ή κατάργηση, της συντάξεως που χορηγείται σε Βέλγο με επιβάρυνση του Βελγίου και υπολογίζεται με βάση τεκμαιρόμενες ή πλασματικές παροχές δυνάμει της αρχής του νομίμου τεκμηρίου των ετών του πολέμου, όπως καθιερώνεται από το άρθρο 32, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 (υπό την επιφύλαξη όμως που προβλέπει η διάταξη αυτή ότι ο ενδιαφερόμενος δεν δύναται να ζητήσει σύνταξη βάσει συστήματος της αλλοδαπής για τις εν λόγω περιόδους απασχολήσεως), με τη σύνταξη που επιβαρύνει τη Γερμανία και υπολογίζεται βάσει πραγματικών παροχών που καλύπτουν την ίδια περίοδο ή, αντιθέτως, υπό την έννοια ότι η εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 32, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 (δεν υφίσταται νόμιμο τεκμήριο των ετών του πολέμου αν ο ενδιαφερόμενος δύναται να ζητήσει για τις εν λόγω περιόδους απασχολήσεως σύνταξη βάσει συστήματος της αλλοδαπής) δεν αποτελεί ρήτρα μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως που κατέστη ανεφάρμοστη με τις νέες διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) 1248/92.»

16. Ο καθού και η Επιτροπή έλαβαν μέρος στη διαδικασία. Θα επανέλθω στην επιχειρηματολογία τους στο πλαίσιο της νομικής συζητήσεως.

7 — Άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71.

8 — Άρθρο 46β, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71.

Β — Ανάλυση

17. Αναφερόμενος στη νομολογία [9], ο καθού ισχυρίζεται ότι το Δικαστήριο έχει καθιερώσει, όταν πρόκειται για υπολογισμό συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, την αρχή της ευνοϊκότερης μεταχειρίσεως. Κατά τον καθού, από δύο λύσεις, η πρώτη από τις οποίες απορρέει από έναν καθαρά εσωτερικό υπολογισμό όπου εφαρμόζονται και οι απαγορεύουσες τη σώρευση διατάξεις συνταξιοδοτικού συστήματος κράτους μέλους, ενώ η δεύτερη από τις οποίες απορρέει από μέθοδο υπολογισμού που προβλέπεται από το κοινοτικό δίκαιο στο πλαίσιο της οποίας δεν πρέπει να εφαρμόζονται οι απαγορεύουσες τη σώρευση διατάξεις συνταξιοδοτικού συστήματος κράτους μέλους, πρέπει να επιλεγεί η ευνοϊκότερη.

18. Αναφερόμενος στις αποφάσεις Romano [10] και Di Crescenzo και Casagrande [11], οι οποίες αφορούν μια βελγική ρύθμιση περί αναγνωρίσεως πλασματικών περιόδων ασφαλίσεως υπέρ ανθρακωρύχων, την οποία το Δικαστήριο χαρακτήρισε ως διάταξη απαγορεύουσα τη σώρευση, ο καθού διαπιστώνει ότι στην παρούσα υπόθεση πρόκειται για εντελώς διαφορετική ρύθμιση. Το τεκμήριο των ετών του πολέμου είναι μαχητό. Ο τρόπος αυτός αποδείξεως αποτελεί προϋπόθεση γενέσεως συνταξιοδοτικού δικαιώματος τασσόμενη από τον Βέλγο νομοθέτη. Το σύστημα του νομίμου τεκμηρίου, που ισχύει για ορισμένες περιόδους και που μπορεί να ανατραπεί αν αποδειχθούν περίοδοι απασχολήσεως για τις οποίες υφίσταται συνταξιοδοτικό δικαίωμα, δεν είναι κανόνας που απαγορεύει τη σώρευση. Η ratio του κανόνα αυτού, πάντοτε κατά τον καθού, είναι να αποτραπεί η χορήγηση πλειόνων συντάξεων για την ίδια περίοδο.

19. Δεδομένου ότι ο επίμαχος κανόνας αποτελεί προϋπόθεση γενέσεως του δικαιώματος, είναι αδύνατον να πρόκειται για ρήτρα μειώσεως, καθόσον μόνον μια ήδη αναγνωρισμένη παροχή μπορεί να αποτελέσει το αντικείμενο μειώσεως.

20. Ο καθού προτείνει να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα η ακόλουθη απάντηση:

Η περιεχόμενη στα άρθρα 12 και 46 του κανονισμού 1408/71 έννοια της ρήτρας μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως πρέπει να ερμηνευθεί κατά τέτοιον τρόπο ώστε να μην αφορά διάταξη κράτους μέλους η οποία θέτει ως προϋπόθεση γενέσεως του δικαιώματος την απόδειξη με το νόμιμο τεκμήριο των ετών του πολέμου, το οποίο μπορεί να ανατραπεί από ορισμένες περιόδους ασφαλίσεως σε άλλο εθνικό σύστημα ή σύστημα της αλλοδαπής.

21. Η Επιτροπή διαπιστώνει κατ' αρχάς ότι οι επίμαχες συνταξιοδοτικές παροχές είναι χωρίς αμφιβολία παροχές της ιδίας φύσεως υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71. Στη συνέχεια, συγκρίνει τις σχετικές διατάξεις

9 — Σελίδα 4 των γραπτών παρατηρήσεων του καθού· αποφάσεις της 21ης Οκτωβρίου 1975, 24/75, Petroni (Συλλογή τόμος 1975, σ. 347)· της 16ης Μαΐου 1979, 236/78, Mura (Συλλογή τόμος 1979/1, σ. 923)· της 4ης Ιουνίου 1985, 58/84, Romano (Συλλογή 1985, σ. 1679)· της 4ης Ιουνίου 1985, 117/84, Ruzzu (Συλλογή 1985, σ. 1697)· της 13ης Μαρτίου 1986, 296/84, Sinatra (Συλλογή 1986, σ. 1047)· της 24ης Σεπτεμβρίου 1987, 37/86, Coenen (Συλλογή 1987, σ. 3589)· της 17ης Δεκεμβρίου 1987, 323/86, Collini (Συλλογή 1987, σ. 5489)· της 18ης Απριλίου 1989, 128/88, Di Felice (Συλλογή 1989, σ. 923)· της 21ης Μαρτίου 1990, C-199/88, Cabras (Συλλογή 1990, σ. I-1023), και της 11ης Ιουνίου 1992, C-90/91 και C-91/91, Di Crescenzo και Casagrande (Συλλογή 1992, σ. I-3851).

10 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9.

11 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9.

όπως είχαν πριν από και όπως είχαν μετά την 1η Ιουλίου 1992 για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ούτε βάσει των διατάξεων όπως είχαν πριν από την 1η Ιουλίου 1992 ούτε βάσει των διατάξεων όπως είχαν μετά την ημερομηνία αυτή μπορούν να εφαρμοστούν οι ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως για να υπολογιστεί σύνταξη στο πλαίσιο του βελγικού συστήματος. Κατά συνέπεια, τα πάντα εξαρτώνται μόνον από το ζήτημα αν το άρθρο 32, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 [12] αποτελεί απαγορεύουσα τη σώρευση διάταξη υπό την έννοια του άρθρου 46β του κανονισμού 1408/71.

22. Για την επίλυση του ζητήματος αυτού, η Επιτροπή εξετάζει λεπτομερέστερα τις υποθέσεις Romano [13] και Conti [14]. Στις υποθέσεις αυτές, πλασματικά έτη ασφαλίσεως [15] και ένα συμπλήρωμα [16] είχαν μειωθεί, κατ' εφαρμογήν άλλου συστήματος, μέχρι τα πραγματικά έτη δραστηριότητας ή μέχρι ένα συνταξιοδοτικό δικαίωμα που είχε αποκτηθεί υπό τέτοιες συνθήκες. Το Δικαστήριο χαρακτήρισε τους εν λόγω κανόνες υπολογισμού ως απαγορεύουσες τη σώρευση διατάξεις υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71. Κατά την άποψη της Επιτροπής, η εκτίμηση αυτή απλούστατα δεν μπορεί να μεταφερθεί στην παρούσα υπόθεση. Ο επίμαχος κανόνας δεν αναγνωρίζει πλασματικά έτη υπό την έννοια ότι λαμβάνονται υπόψη χρονικά διαστήματα που δεν συνδέονται με *συγκεκριμένη περίοδο*. Αντιθέτως, πρόκειται για τεκμήριο ότι ο ενδιαφερόμενος είχε στο Βέλγιο δραστηριότητα επί ορισμένη περίοδο. Το τεκμήριο αυτό μπορεί να ανατραπεί. Τελικά, πρόκειται για κανόνα αποδείξεως.

23. Η Επιτροπή προτείνει να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα η ακόλουθη απάντηση:

Διατάξεις όπως οι περιεχόμενες στο άρθρο 32, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 δεν είναι ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71.

Εκτίμηση

24. Κατά το άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71, ο αρμόδιος φορέας υπολογίζει πρώτα το ποσό της παροχής που θα οφειλόταν βάσει των διατάξεων που εφαρμόζει. Εν προκειμένω, σύμφωνα με το άρθρο 46β, παράγραφος 2, του ίδιου κανονισμού, οι προβλεπόμενες από τη νομοθεσία κράτους μέλους ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως

12 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 4.

13 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9.

14 — Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1998, C-143/97 (Συλλογή 1998, σ. I-6365).

15 — Στην υπόθεση Romano, η οποία προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9.

16 — Στην υπόθεση Conti, η οποία προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 14.

εφαρμόζονται μόνον υπό ακριβείς προϋποθέσεις οι οποίες καθορίζονται με σαφήνεια στα στοιχεία α'και β'της διατάξεως αυτής [17] και οι οποίες δεν πληρούνται στην παρούσα υπόθεση.

25. Κατά συνέπεια, πρέπει να ληφθεί ως αφετηρία ότι οι υπό την έννοια της διατάξεως αυτής ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως δεν μπορούν να εφαρμοστούν κατά τον υπολογισμό της βελγικής συντάξεως. Κατά συνέπεια, τα πάντα εξαρτώνται από το ζήτημα αν πρέπει να χαρακτηριστεί ως ρήτρα μειώσεως η διάταξη του κράτους μέλους κατά την οποία το αποκαλούμενο τεκμήριο «των ετών του πολέμου» δύναται να ανατραπεί με την απόδειξη περιόδων ασφαλίσεως για τις οποίες υφίσταται επί πλέον δικαίωμα συντάξεως με επιβάρυνση άλλου εθνικού συστήματος ή συστήματος της αλλοδαπής.

26. Στην απόφασή του Conti [18], το Δικαστήριο όρισε τη ρήτρα μειώσεως ως εξής:

«Ένας εθνικός κανόνας πρέπει να χαρακτηρίζεται ως ρήτρα μειώσεως αν ο υπολογισμός τον οποίο επιβάλλει έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του ποσού της συντάξεως, την οποία μπορεί να αξιώσει ο ενδιαφερόμενος, λόγω του ότι ο τελευταίος δικαιούται παροχή εντός άλλου κράτους μέλους» [19].

27. Όμως, εν προκειμένω πρέπει πρώτα να καθοριστεί σε ποιο μέτρο ο ενδιαφερόμενος μπορεί να «αξιώσει» σύνταξη. Έτσι, πρέπει σε πρώτο στάδιο, να εξετάσουμε τις προϋποθέσεις γενέσεως του δικαιώματος, πριν περάσουμε στο δεύτερο στάδιο του υπολογισμού με την ενδεχόμενη μείωση που μόλις ορίστηκε.

28. Βέβαια, τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως στην κύρια δίκη είναι τέτοια ώστε στον προσφεύγοντα χορηγήθηκε αρχικά, και μάλιστα συνέχισε να χορηγείται επί σειρά ετών, βελγική σύνταξη που μειώθηκε λόγω του ότι αργότερα χορηγήθηκε γερμανική σύνταξη. Εξεταζόμενη από τη σκοπιά των αποτελεσμάτων της, η κατάσταση θα μπορούσε εκ πρώτης όψεως να εμπίπτει στον ορισμό της «ρήτρας μειώσεως». Όμως, δεν πρέπει να λησμονείται ότι η εξέλιξη των γεγονότων αποτελεί τη λογική συνέπεια των πολιτικών γεγονότων που συνδέονται με την επανένωση της Γερμανίας. Η εξέλιξη αυτή δεν προβλέπεται από τη δομή των διατάξεων που αποτελούν τη βάση για τον υπολογισμό της συντάξεως. Για να καταλήξουμε σε ορθή εκτίμηση των διατάξεων αυτών, θα πρέπει να διερωτηθούμε κατά ποιον τρόπο θα υπολογιζόταν η σύνταξη αν, όταν υποβλήθηκε η αίτηση συνταξιοδοτήσεως, ο ενδιαφερόμενος είχε δικαίωμα συντάξεως που αντιστοιχούσε σε όλες τις περιόδους απασχολήσεως που συμπληρώθηκαν στο γερμανικό έδαφος.

29. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι τότε το προβλεπόμενο από τις βελγικές διατάξεις τεκμήριο των ετών του πολέμου θα είχε

17 — «(...) υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται:
α) είτε για παροχή της οποίας το ποσό είναι ανεξάρτητο από τη διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως ή κατοικίας που έχουν πραγματοποιηθεί, και η οποία αναφέρεται στο παράρτημα IV μέρος Δ·
(...)
β) είτε για παροχή της οποίας το ποσό καθορίζεται σε συνάρτηση με πλασματική περίοδο η οποία θεωρείται ότι έχει πραγματοποιηθεί μεταξύ της ημερομηνίας επελεύσεως του κινδύνου και μιας μεταγενέστερης ημερομηνίας.
(...)»

18 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 14.

19 — Αυτόθι, σκέψη 25.

αμέσως παραμεριστεί από τις περιόδους που θα αναγνώριζε ο γερμανικός φορέας (από τις 29 Μαρτίου 1943 μέχρι τις 30 Απριλίου 1945). Κατά συνέπεια, όσον αφορά την πρώτη σύνταξη που χορηγήθηκε εντός του Βελγίου, μόνον τα 4/45 θα είχαν ληφθεί ως βάση στο πλαίσιο του γενικού συνταξιοδοτικού συστήματος και ουδέποτε θα γινόταν μείωση, έστω και σε καθαρά μαθηματικό επίπεδο, της συντάξεως που θα είχε ληφθεί στην αρχή.

30. Εφόσον ο καθορισμός της οφειλόμενης συντάξεως προϋποθέτει πάντοτε και έναν υπολογισμό, πρέπει να καταβάλλεται φροντίδα ώστε το συγκριτικά μικρότερο ποσό μιας συνταξιοδοτικής παροχής να μην απορρέει από την εφαρμογή απλώς και μόνον ενός κανόνα υπολογισμού, καθόσον, στην απόφασή του Conti, το Δικαστήριο είπε:

«Πρέπει να τονιστεί ότι δεν μπορούν οι εθνικές ρήτρες μειώσεως να εξαιρεθούν από τις προϋποθέσεις και τα όρια εφαρμογής που επιβάλλει ο κανονισμός 1408/71 μέσω χαρακτηρισμού τους ως ρητρών υπολογισμού» [20].

31. Ο κίνδυνος αυτός δεν υφίσταται στην παρούσα υπόθεση, καθόσον το τεκμήριο των ετών του πολέμου εφαρμόζεται σε στάδιο προγενέστερο αυτού καθαυτού του υπολογισμού της συντάξεως. Η χορήγηση συντάξεως αρχίζει με την εξακρίβωση όλων των περιόδων που πρέπει να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως, δηλαδή των περιόδων απασχολήσεως που συνδέονται με υποχρέωση ασφαλίσεως ή των εξομοιουμένων περιόδων [21]. Σε αυτό το επίπεδο «μπαίνει στο παιχνίδι» το κατά τη βελγική νομοθεσία τεκμήριο των ετών του πολέμου. Αν για τα έτη του πολέμου ο μισθωτός δεν κατορθώσει να αποδείξει πλήρως την ύπαρξη περιόδου απασχολήσεως που να λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως, πράγμα που μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους, τόσο πραγματικούς όσο και διοικητικούς, τεκμαίρεται, όταν υφίσταται μια ελάχιστη περίοδος απασχολήσεως, ότι ο μισθωτός εργάστηκε καθ' όλη την περίοδο του πολέμου υποκείμενος σε κοινωνική ασφάλιση.

32. Η προσθήκη αυτή υπέρ του εργαζομένου, η οποία γίνεται για τη δημιουργία σταδιοδρομίας ει δυνατόν χωρίς κενά και οφείλεται στις δύσκολες συνθήκες του πολέμου, δεν είναι αναγκαία όταν μπορεί να αποδειχθεί ότι ο εργαζόμενος συμπλήρωσε περιόδους απασχολήσεως που λαμβάνονται υπόψη βάσει συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως και που και αυτές δημιουργούν πραγματικό συνταξιοδοτικό δικαίωμα στο πλαίσιο άλλου εθνικού συστήματος ή συστήματος της αλλοδαπής.

33. Η μεμονωμένη εξέταση του τελευταίου κριτηρίου, δηλαδή της υπάρξεως συγκεκριμένου συνταξιοδοτικού δικαιώματος, κριτηρίου που δεν χωρεί αμφιβολία ότι καθιερώθηκε προς το συμφέρον του μισθωτού, οδηγεί σε παρανοήσεις αν συναχθεί ότι από το δικαίωμα εθνικής συντάξεως αφαι-

20 — Αυτόθι, σκέψη 24.

21 — Μπορεί να πρόκειται, π.χ., για περιόδους ασθενείας, αναπηρίας ή ανεργίας.

ρείται μια σύνταξη που λαμβάνεται στην αλλοδαπή. Όμως, η ανάλυση αυτή δεν πρέπει να μας κάνει να πιστέψουμε ότι το τεκμήριο των ετών του πολέμου παρεμβαίνει εκ συστήματος στο στάδιο του καθορισμού της συντάξεως. Με το ποσοτικό κριτήριο της «περιόδου απασχολήσεως η οποία δημιουργεί συνταξιοδοτικό δικαίωμα», ο Βέλγος νομοθέτης θεωρεί, ως επαρκή δικαιολόγηση μιας περιόδου απασχολήσεως, μόνον τις περιόδους που όντως λαμβάνονται υπόψη υπέρ του εργαζομένου από τις διατάξεις που διέπουν τις συντάξεις.

34. Κατά συνέπεια, το τεκμήριο των ετών του πολέμου πρέπει να θεωρηθεί ως κανόνας αποδείξεως, ο οποίος οφείλεται στην κατάσταση πραγμάτων που σημάδεψε τα χρόνια του πολέμου, κανόνας ο οποίος έχει ως σκοπό να δικαιολογήσει περιόδους που λαμβάνονται υπόψη για το συνταξιοδοτικό δικαίωμα και ο οποίος δεν εφαρμόζεται όταν έχει αποδειχθεί η ύπαρξη άλλης καλύψεως στο πλαίσιο συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως. Ο χαρακτηρισμός του τεκμηρίου των ετών του πολέμου ως κανόνα αποδείξεως δεν μπορεί να τεθεί σοβαρά υπό αμφισβήτηση από το γεγονός ότι στη διαφορά της κύριας δίκης η βελγική σύνταξη όντως μειώθηκε εκ των υστέρων λόγω των πραγματικών και πολιτικών συνθηκών στη Γερμανία.

35. Όσον αφορά τον ορισμό της ρήτρας μειώσεως που έχει δοθεί από το Δικαστήριο και παρατίθεται στο σημείο 26 των προτάσεών μου, πρέπει να τονιστεί ότι ο μηχανισμός του τεκμηρίου των ετών του πολέμου και της ανατροπής του λειτουργεί στο στάδιο της εξακριβώσεως των προϋποθέσεων γενέσεως του συνταξιοδοτικού δικαιώματος.

36. Προς στήριξη της απόψεως αυτής, θα υπογραμμίσω ότι η δομή των επίμαχων στις υποθέσεις Romano [22], Di Crescenzo και Casagrande [23] και Conti [24] διατάξεων του βελγικού δικαίου των συντάξεων, τις οποίες το Δικαστήριο χαρακτήρισε ως ρήτρες μειώσεως, είναι σαφώς διαφορετική από τη δομή των διατάξεων που είναι επίμαχες εν προκειμένω. Κάθε μία από τις τρεις πιο πάνω υποθέσεις είχε ως αντικείμενο μια κατ' αποκοπήν αύξηση — είτε μέσω πλασματικών ετών είτε μέσω ενός συμπληρώματος — της συντάξεως που απορρέει από αποδεδειγμένες περιόδους, έτσι ώστε, και στις τρεις περιπτώσεις, να καταστεί δυνατή η καταβολή συντάξεως που αντιστοιχεί σε πλήρη περίοδο απασχολήσεως. Αντιθέτως, στην παρούσα υπόθεση το ζήτημα είναι να πληρωθούν, όσον αφορά την απόδειξη, κενά που μπορούν να χρονολογηθούν με ακρίβεια.

37. Επίσης, οι διατάξεις που ήσαν τότε επίμαχες και οι διατάξεις που είναι σήμερα επίμαχες έχουν εντελώς διαφορετικούς σκο-

22 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9.
23 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9.
24 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 14.

πούς. Ενώ οι διατάξεις που ήσαν επίμαχες στις τρείς αποφάσεις [25] είχαν ως σκοπό να «πριμοδοτήσουν» παράγοντες που συνδέονται με το πρόσωπο του συνταξιούχου και με την εκτελεσθείσα εργασία (δραστηριότητα ανθρακωρύχου τουλάχιστον επί 25 έτη), στην παρούσα υπόθεση το ζήτημα είναι να ελαφρυνθούν, με έναν κανόνα αποδείξεως, τα προβλήματα που, οφειλόμενα στις δύσκολες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες του πολέμου, αντιμετωπίζονταν, αφενός, για την άσκηση συνήθους επαγγελματικής δραστηριότητας και, αφετέρου, για την απόδειξη της δραστηριότητας αυτής. Κατά συνέπεια, οι προαναφερθείσες αποφάσεις δεν υποχρεώνουν να χαρακτηριστεί η επίμαχη σήμερα ρύθμιση ως ρήτρα μειώσεως υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71.

38. Δεν υπάρχουν ούτε λόγοι επιείκειας που θα αντετίθεντο στο συμπέρασμα που συνήγαγα. Ούτε ο Βέλγος ούτε ο κοινοτικός νομοθέτης μπορούσαν να θέλουν το ενδεχόμενο οι μισθωτοί που αναγκάστηκαν κατά την περίοδο του πολέμου να εκτελέσουν υποχρεωτική εργασία σε οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος να βρεθούν τελικά λόγω του γεγονότος αυτού, κατά τον υπολογισμό της συντάξεώς τους γήρατος, σε λιγότερο ευνοϊκή κατάσταση απ' ό,τι αν δεν είχαν ασκήσει καμία δραστηριότητα που καλύπτεται υποχρεωτικώς από συνταξιοδοτική ασφάλιση ή που μπορεί να αποδειχθεί.

39. Πρώτα, θα παρατηρήσω, σε θεωρητικό επίπεδο, ότι, για τις περιόδους για τις οποίες δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη το τεκμήριο των ετών του πολέμου, καταβάλλεται σύνταξη βάσει άλλου συστήματος [26], οπότε η δυνητική απώλεια της παροχής που αντιστοιχεί στις περιόδους αυτές αντισταθμίζεται με ένα δικαίωμα που μπορεί να συγκεκριμενοποιηθεί.

40. Στο πλαίσιο του υπολογισμού της συντάξεως, όπως αυτός καθορίζεται από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, πρέπει να υπολογίζεται πρώτα η αυτοτελής σύνταξη [27] και μετά η αναλογικά επιμερισμένη σύνταξη [28], η οποία αποτελεί κλάσμα του θεωρητικού ποσού [29], το δε καταβαλλόμενο ποσό είναι το υψηλότερο από τα δύο [30]. Εν προκειμένω, το ποσό όλων των συνταξιοδοτικών παροχών θα πρέπει να καθιστά δυνατή την καταβολή ενός ποσού που αντιστοιχεί τουλάχιστον στο ποσό που ο μισθωτός θα ελάμβανε αν είχε εργαστεί μόνο στο πλαίσιο ενός εθνικού συστήματος. Κατά το άρθρο 50 του κανονισμού 1408/71, ως διορθωτική διάταξη, είναι δυνατόν να ληφθεί συμπλήρωμα που θα πρέπει να χορηγηθεί από τον φορέα του κράτους μέλους όπου κατοικεί ο ενδιαφερόμενος.

41. Κατά συνέπεια, δεν βλέπω κατά ποιον τρόπο θα μπορούσε για λόγους επιείκειας να τεθεί υπό αμφισβήτηση η λύση που στηρίζεται σε συστηματική ερμηνεία.

25 — Αποφάσεις Romano (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 9), Di Crescenzo και Casagrande (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 9) και Conti (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 14).

26 — Πρόκειται για προϋπόθεση που η επίμαχη διάταξη τάσσει για την ανατροπή του τεκμηρίου.

27 — Άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71.

28 — Άρθρο 46, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71.

29 — Άρθρο 46, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71.

30 — Άρθρο 46, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71.

Γ — Συμπέρασμα

42. Εν όψει των ανωτέρω, προτείνω να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα η εξής απάντηση:

« Διάταξη, που ορίζει ότι το αποκαλούμενο τεκμήριο "των ετών του πολέμου" (κατά το οποίο τεκμαίρεται η κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο συνέχιση της δραστηριότητας που επέβαλλε την καταβολή εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως) ανατρέπεται με την απόδειξη περιόδων ασφαλίσεως, οι οποίες συμπληρώθηκαν σε άλλη χώρα και για τις οποίες υφίσταται συνταξιοδοτικό δικαίωμα βάσει συστήματος άλλου κράτους μέλους, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως προβλεπόμενη από τη νομοθεσία κράτους μέλους ρήτρα μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως, η οποία διάταξη, αν ήταν τέτοια ρήτρα, δεν θα εφαρμοζόταν, βάσει του άρθρου 46β, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως έχει υπό τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992, κατά τον υπολογισμό μιας παροχής ο οποίος γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού αυτού.»